

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosági független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-536/2026. számú ügyben,

A gondnokság alá helyezési perekben végzett igazságügyi szakértői
tevékenységgel összefüggésben

Érintett szervek: Igazságügyi Minisztérium
Belügyminisztérium

2026.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-536/2026. számú ügyben**

1. Az eljárás megindítása, előzmények

Jelzés érkezett az alapvető jogok biztosának Hivatalához, amelyben a gondnokság alá helyezési perekben végzett szakértői tevékenység problémáira hívta fel a figyelmet a beadványozó kérve, hogy vizsgálja meg az ombudsman a probléma alapjogi hátterét, különös figyelemmel a fogyatékossgal élő személyek alapjogainak érvényesülésére.

Tekintettel arra, hogy az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdés d) pontja értelmében *az alapvető jogok biztosa megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok, így a fogyatékossgal élő személyek jogainak a védelmére*, valamint az Ajbt. 1.§ (3) bekezdése, illetve a 39/O. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa fogyatékossgügyi független mechanizmus feladatkörében *rendszeresen vizsgálja a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezménynek* (a továbbiakban: CRPD) való megfelelés szerinti érvényesülését,¹ a jelzés nyomán az Ajbt. 20. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indított hivatali elődöm.

A vizsgálat eredményes befejezése érdekében az Ajbt. 21. § (1)-(2) bekezdései alapján az igazságügyi miniszertől, a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (a továbbiakban: MISZK) elnökétől, a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Orvosszakértői Intézet (a továbbiakban: Orvosszakértői Intézet) igazgatójától, a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Patológiai, Igazságügyi és Biztosítás Orvostani Intézet (a továbbiakban: Orvostani Intézet) igazgatójától, a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar, Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika (a továbbiakban: Klinika) igazgatójától, a Magyar Ügyvédi Kamara (a továbbiakban: MÜK) elnökétől, az Autisták Országos Szövetsége (a továbbiakban: AOSZ) elnökétől, a Down Alapítvány elnökétől, az Értelmi Fogyatékossgal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (a továbbiakban: ÉFOÉSZ) ügyvezető igazgatójától, a Kézenfogva Alapítvány ügyvezető igazgatójától, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (a továbbiakban: ELTE BGGYK) tudományos és stratégiai dékán-helyettesétől kértek munkatársaim tájékoztatást.

2. Érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés] „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő.

¹ 2023. január 1. előtt hatályos vonatkozó Ajbt. 1. § (3) bekezdésében rögzített rendelkezés értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére.

Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.]”

- *A fogyatékossággal élő személyek kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”]

3. Alkalmazott jogforrások

- Alaptörvény
- A fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2007. évi XCII. törvény; a továbbiakban: CRPD)
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)
- Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.)
- Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.)
- A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.)
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk., új Ptk.)
- A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.)
- A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjt.)
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.)
- Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet (a továbbiakban: IRM rendelet)

4. A megállapított tényállás

4.1. A panaszbeadvány

A hivatalhoz érkezett jelzésben foglaltak szerint a bíróságok előtt zajló gondnokság alá helyezési perekben az érintett személy *mentális állapotának*, valamint az azon alapuló belátási képességének vizsgálata nehézségekbe ütközik. Az elmeállapot vizsgálata orvosszakmai kérdés, amelyet a bíróságok igazságügyi elmeorvos szakértő bevonásával értékelnek. Az igazságügyi szakértő a per során kiemelt szereppel bír, az egyén mentális állapotának megítéléséhez szükséges különleges szaktudással kizárólag a szakértő rendelkezik. *A belátási képesség* korlátozottsága teremthet alapot a bíró számára, hogy az *egyén cselekvőképességét* részlegesen vagy teljes mértékben korlátozza.

A jelzés szerint a *bírói gyakorlat nem egységes, a szakértők gyakran csaknem átveszik a bíró szerepét*, azaz, a bírák a szakértő számára tesznek fel jogkérdést (például: Indokolt-e az egyén cselekvőképességének korlátozása, és ha igen, mely ügycsoportokban?), és az ítéletek indokolása ilyen esetekben a szakvélemény átvételén és megismétlésén alapul.

A bírói gyakorlat mellett az igazságügyi elmeorvosi szakértői gyakorlat is aggályos, a szakvélemények tartalmi szempontból is jelentős eltéréseket mutatnak. Mindez a jelzés szerint visszavezethető arra, hogy a korábbi – 2005. május 31-én kiadott – 14. számú módszertani levél (a szakértői vizsgálat szakmai szempontjait meghatározó iránymutatás) 2011. óta nem alkalmazható, ugyanakkor nem született a tudomány mai állását tükröző, modern szakmai elveken alapuló új módszertani anyag. A jelzést tevő álláspontja szerint a szakértői gyakorlat szétagoltsága, valamint az ennek következtében kialakult bírói gyakorlat az ítélezés

egységességét és a jogbiztonságot is veszélyezteti, a gondnoksági perekben pedig az érintett személyek alapvető jogainak sérelmét eredményezheti.

4.2. Az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről szóló módszertani levél

A vizsgálat során a megkeresett szervektől a következő kérdések vonatkozásában kértünk tájékoztatást:

Elérhető-e a jelenleg hatályos módszertani levél a gondnoksági perekben végzett igazságügyi elmeorvos szakértői tevékenységre vonatkozóan? Alkalmazható-e továbbra is a 14. számú módszertani levél? Kinek, illetőleg mely szervnek a feladata a hatályos módszertani levél elkészítése?

Az igazságügyi miniszter tájékoztatása szerint az igazságügyi szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében módszertani levél kiadására a MISZK elnöksége jogosult². A MISZK nem adhat ki azonban módszertani levelet olyan szakterületen, amelyen az egészségügyért felelős miniszter, vagy annak irányítása, felügyelete alatt működő szervezet külön jogszabály alapján jogosult módszertani levél kiadására³. Tájékoztattam a miniszter arról is, hogy a korábban az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet által kiadott módszertani leveleket – így a jelen vizsgálattal érintett, az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről szóló 14. számú módszertani levelet (a továbbiakban: Módszertani levél) – nem a Szaktv. X. fejezetében szabályozott eljárásrend szerint fogadták el, így azok nem tekinthetők a Szaktv. szerinti módszertani levélnek. Erre tekintettel a Szaktv. 91. §-a alapján sem a kormányzati portálon (2022 előtt), sem a MISZK honlapján nem tették azokat közzé. Mindezek alapján a miniszter álláspontja szerint az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet által 2005. május 31-én kiadott, *az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről szóló 14. számú módszertani levél – időszakos felülvizsgálatának elmaradása okán is – hatályát veszítette, 2011. évtől óta nem alkalmazható.* A módszertani levél szakmai tartalma mellett az irányadó jogszabályi környezet változása miatt is érdemi megújításra szorul.

A MISZK elnöke, az Orvossalakértői Intézet, az Orvostani Intézet és a Klinika igazgatói, valamint a MÜK elnöke álláspontja abban egyaránt megegyezett, hogy *nem elérhető hatályos módszertani levél a gondnoksági perekben végzett igazságügyi pszichiátriai szakértői tevékenységre vonatkozóan.* Többségük véleménye szerint a Módszertani levél szakmai iránymutatásként szolgálhat, azonban figyelemmel kell lenni a megváltozott jogszabályokra (Ptk., Pp.). A Klinika igazgatója kiemelte, hogy tapasztalataik szerint *az általános szakértői gyakorlat továbbra is követi a már nem hatályos Módszertani levélben foglaltakat, figyelmen kívül hagyva, hogy az új Ptk. a mentális zavar fennállásáról és annak súlyosságáról várja a szakértő véleményét, és nem az ügyei viteléhez szükséges belátási képességről. A szakértői vélemények jelentős hányada nincs tekintettel arra, hogy a cselekvőképességet nem érintő és a kisméretű mentális zavar fennállása esetén igénybe vehető védelem az érintettek számára a támogatott döntéshozatal.* Mindez nem összeegyeztethető a Klinika igazgatójának álláspontja szerint a CRPD alapelveivel, hiszen a szakértői vélemény birtokában az adott ügyben támogató kirendeléséről is dönthet a bíróság.

Az Orvossalakértői Intézet igazgatója azt is hangsúlyozta, hogy *a módszertani levelek a Szaktv. értelmében a szakértők tevékenységének ellátása során iránymutatásul szolgálnak, azok tartalma azonban nem kötelező érvényű, a szakértő a szakvéleményében attól eltérhet, az eltérést azonban a szakértői véleményében indokolnia⁴ kell.* Mindezek értelmében a korábbi, már hatályát veszített módszertani levelek szakmai szempontból továbbra is iránymutatásul

² Szaktv. 89. § (1) bekezdés

³ Szaktv. 89. § (7) bekezdés

⁴ Szaktv. 47. § (4) f) pont, 92. §

szolgálhatnak, alkalmazásuknak elvi akadályja nincsen, azonban az alkalmazásuk elmaradását a kirendelők nem kérhetik számon a szakértőtől.

A MISZK elnöke 2021 őszén egy öttagú bizottságot jelölt ki egy új módszertani levél kidolgozására, amely munka a válaszadás idején még folyamatban volt. Az Orvosszakértői Intézet munkatársai pedig elkészítettek egy – a leendő módszertani levél alapjául szolgáló – Módszertani leírás tervezetet, azonban hatályos módszertani levél sem az Intézet, sem a MISZK honlapján a jelentés kiadásáig nem jelent meg.⁵

4.3. Döntési kompetenciák a gondnokság alá helyezési perekben – a mentális zavar, a belátási képesség és a cselekvőképesség fogalomköre

A megkeresett szervektől szakmai állásfoglalást kértünk arra vonatkozóan, hogy a gondnoksági perek során hogyan alakul a jogkérdések, a szakkérdések, és a ténykérdések, valamint ezzel összhangban a döntési kompetenciák megoszlása a szakértő és az eljáró bíróság között, vagyis *jogkérdésnek vagy szakkérdésnek tekintendő-e az egyén mentális állapota (státusza), belátási képessége, a cselekvőképességéről – vagy annak korlátozásáról – való döntés.* További kérdés volt, hogy *az eljáró bíróság vagy a szakértő jogosult állást foglalni az egyén mentális állapota, belátási képessége, illetve cselekvőképessége tekintetében.* Ugyancsak lényeges, hogy *van-e jelenleg hatályos meghatározása a belátási képesség fogalmának.* Végül pedig választ kértem arra, hogy *a belátási képesség korlátozottsága feltétlenül szükségessé teszi-e a cselekvőképesség korlátozását.*

Az igazságügyi miniszter álláspontja szerint az igazságügyi pszichiáter szakértő igénybevételére olyankor kerül sor, amikor a bírósági és hatósági eljárás folytatásához, a jogi probléma megítéléséhez nélkülözhetetlen az eljárásban részt vevő személy személyiségének, elmeállapotának, pszichés, mentális működésének az ismerete. A mentális állapot a miniszter álláspontja szerint ilyen szakkérdésnek minősül. A belátási képességgel kapcsolatban jelezte, hogy a magyar jogszabályok nem tartalmazzak pontos meghatározást a belátási képesség fogalmával kapcsolatban. Tájékoztattam ugyanakkor arról, hogy álláspontja szerint a belátási képesség a személy mindazon pszichés, mentális képessége, ismerete, tudása, adottsága, tapasztalata, amelyek felhasználásával, működtetésével az érdekeit szem előtt tartva a jogaival él, illetve kötelezettséget vállal a személyi vagy vagyoni jellegű ügyeit illetően, valamint a választójoga gyakorlásakor.

A döntési kompetencia megoszlása vonatkozásában az IRM rendelet ad segítséget a jogalkalmazók számára, miszerint, ha a polgári eljárásban az *elmeállapot orvosszakértői vizsgálatára* kerül sor, a vizsgálatot végző szakértőnek igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) képesítéssel kell rendelkeznie. Ha a *szakkérdés annak megállapítására irányul, hogy a vizsgált személynek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége mentális zavara miatt meghatározott ügycsoportok vonatkozásában tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, vagy tartósan teljes mértékben hiányzik, elmeállapotának orvosszakértői vizsgálatát kell elvégezni.*⁶ E kérdéskör kapcsán relevanciával bírnak a Kúria EBH2019. P.2., BH2020. 364. számú döntései és ezek jogi indokai is. A BH2020. 364. számú döntésében a Kúria megállapította, hogy *a szakvélemény, mint bizonyíték a mentális zavart bizonyítja, a belátási képesség terjedelmére vonatkozó jogi következmény levonása – a személyi autonómia szükséges és arányos korlátozása – viszont a bíróság feladata: az érintett személy ügyviteli képességét és a jogi korlátozás szükségességét az egyéb peradatokkal együtt kell értékelni.* Nincs helye automatizmusnak: a mentális betegség ténye önmagában a belátási képesség korlátozott voltát nem alapozza meg, és *a belátási képesség korlátozottsága esetén is az egyedi körülmények értékelésével lehet – kizárólag az érintett jogainak megóvása érdekében – a cselekvőképesség korlátozásáról dönteni.*

⁵ <https://nsszk.gov.hu/modszertani-leirasok>; <https://misk.hu/index.php/tudastar/kamarai-modszertani-levelek>

⁶ IRM rendelet 18. § (1)-(2) bekezdései

A belátási képesség véleményezésével kapcsolatos elmeorvos szakértői lehetőségek és feladatok tehát addig terjednek csupán, hogy a szakértő bemutatja, megnevezi a vizsgált személy pszichés, mentális állapotát, annak minőségét, működését és esetleges zavarát, továbbá, hogy tájékoztatást adjon arról, hogy a pszichés, mentális zavar milyen hatással van a vizsgált személy életvezetésében megjelenő, jogi következményekkel járó döntési helyzetekben. *Az elmeorvos szakértői vélemény tehát csak a mentális zavar fogalomkörébe tartozó betegség fennállását, annak súlyosságát, illetve jellegét igazolhatja, valamint arról tájékoztatja a kirendelő hatóságot, hogy a fennálló mentális zavar az alperesnél az ügyei viteléhez szükséges belátási képességére orvosi szempontból milyen hatást gyakorol.*

A belátási képességnek a gondnokság alá helyezést indokoló mértékű csökkenését – azaz a cselekvőképesség korlátozását és annak mértékét – a bíróságnak kell megállapítania. A gondnokság alá helyezésnél új feltétel az érintett személy „egyéni körülményeinek, valamint családi, társadalmi kapcsolatainak”⁷ a vizsgálata, vagyis *önmagában a belátási képesség csökkenése nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához.* A bíróságnak nemcsak azt kell vizsgálnia, hogy a személy önállóan képes-e saját ügyei megfelelő vitelére, hanem azt is, hogy belátási képessége csökkenése esetén a környezete, családja elegendő segítségnyújtási lehetőséget kínál-e arra, hogy ténylegesen el tudjon járni. A cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletben a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza. A törvény azonban a korlátozható ügycsoportok körét példálózóan sem említi, így a bíró az egyéni körülményekhez igazodva, bármilyen szűkkörűen rendelkezhet a cselekvőképesség korlátozásáról. Vagyis a bíró a korlátozandó ügycsoportok számát, struktúráját az adott személy körülményei alapján határozhatja meg. Ez garantálja a részleges gondnokság alá helyezés egyénre szabott, az adott helyzethez rugalmasan igazodó jogkövetkezményeinek megállapítását.

Az IRM rendelet 18. §-a kapcsán a Debreceni ítélőtábla a jognyilatkozat érvénytelenségének megállapítása iránt indított perben hozott Pf.11.20.560/2019/9. számú ítéletében a BDT.2009.1959. számú döntésre hivatkozással megállapította, hogy *a cselekvőképtelen állapot megítélése bírói mérlegelés eredménye, amelynek alapját az elmebeli állapot, a szellemi képesség megléte vagy teljes hiánya képezi. Az utóbbi elbírálásához orvosi szakértő igénybevételére van szükség.*

Összességében az igazságügyi miniszter álláspontja szerint *a cselekvőképesség korlátozásáról való kérdés tisztán jogkérdésnek minősül,* mivel a bírónak az egyes jogintézményekhez fűződő belátási képességről és cselekvőképességéről az egyén általános belátási képességéhez mérten, az orvosszakértői véleményt is figyelembe véve, kontextusba helyezve kell döntenie.

A MISZK elnöke, az Orvosszakértői Intézet, az Orvostani Intézet és a Klinika igazgatói, valamint a MÜK elnöke álláspontja a döntési kompetenciákkal kapcsolatos főbb kérdésekben – a kapott tájékoztatások alapján – megegyezik az igazságügyi miniszterével.

A Klinika igazgatója megosztotta továbbá kapcsolódó tapasztalataikat is, amelyek szerint a gondnoksági perek során *a döntési kompetenciák megoszlása a szakértő és az eljáró bíróság között nem egyértelmű és nem egységes, az az adott bíróság és bíró, illetve az adott szakértő saját gyakorlatán és kompetencia értelmezésén múlik.* Az egyén mentális állapota

⁷ Ptk. 2:19. § (2) bekezdés értelmében bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt. A Ptk. 2:21. § (2) bekezdése értelmében a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan, teljeskörűen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt.

tekintetében jelenleg az igazságügyi pszichiáter szakértő jogosult állást foglalni, ennek kapcsán javasolják, hogy a vizsgálatokra pszichológus társszakértő vagy szakkonzulens bevonásával kerüljön sor. Tapasztalataik szerint az egyén belátási képességével kapcsolatos állásfoglalást az eljáró bíróságok áthárítják az igazságügyi pszichiáter szakértőkre, illetve, a szakértőt kirendelő bírósági végzések kis hányadában merül fel a szakértőnek a bíróság által feltett kérdések között az enyhe mentális zavar fennállása, és ennek megfelelően a támogató személy kirendelése. Az eljáró bíróság jogosult a cselekvőképesség korlátozásával érintett ügycsoportok meghatározására is, azonban ezt a kérdést a bíróságok többsége felteszi az igazságügyi pszichiáter szakértőknek, akik az esetek egy részében – kompetenciájukat túllépve – megválaszolják azt. Előfordul, hogy a gondnoksági keresetet benyújtó gyámhatóságok a pszichiáter szakorvosnak is felteszik az ügycsoportokra vonatkozó kérdést, mert anélkül az adott bíróság nem fogadja el a keresetet.

A Klinika álláspontja szerint egységes definiálásra és szabályozásra szorul a cselekvőképesség korlátozása mellett, automatikusan, a választójog gyakorlási képességre vonatkozó döntés egyidejű meghozatala is. A bírói gyakorlat és a jogszabályi háttér ezt a kérdést is áthárítja a szakértőre, holott ennek vizsgálatára a pszichiátria szakma szintén nem rendelkezik megfelelően objektív eszközzel. *Az igazságügyi pszichiáter szakértő – véleményük szerint – pusztán annak megállapítására vállalkozhat, hogy fennáll-e az egyén esetében politikai tartalmú téveszme, amely torzítja valóságérzékelését vagy fennáll-e súlyos fokú szellemi akadályozottság (mentális retardáció), vagy leépülés (demencia).*

4.4. Az ügygondnok szerepe a gondnoksági perek során

Az ügygondnokok eljárásával kapcsolatban a következő kérdések vonatkozásában kértünk a megkeresett szervektől tájékoztatást: *Milyen szereppel bír az ügygondnok a gondnoksággal kapcsolatos eljárásokban? Milyen eljárásjogi, illetve alapjogi garanciák biztosítják az ügygondnok hatékony részvételét és az általa képviselt személy érdekeinek a teljes körű képviseletét? Milyen képzések érhetőek el az ügygondnokok számára? Végül pedig, a jelenlegi finanszírozási rendszer megfelelő-e tekintetben, hogy az ügygondnokok el tudják látni ezen feladatukat?*

Az igazságügyi miniszter az ügygondnokok eljárásával kapcsolatban arról tájékoztatott, hogy a gondnokság alá helyezés iránt indított perekben az alperes részére a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg ügygondnokot kell kirendelni⁸ azzal, hogy a perben az alperes teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik⁹. Az ügygondnok jogállására az általános szabályok irányadók azzal, hogy – tekintettel az alperesnek feltétlenül érvényesülő teljes perbeli cselekvőképességet biztosító garanciális szabályra – az ügygondnok nem az alperes helyett, hanem mellette jár el. Ebből következően az alperes önállóan, akár az ügygondnok cselekményeivel ellentétesen is végezhet perbeli cselekményeket. Az ügygondnok eljárásával kapcsolatos további garanciális szabály, hogy az ügygondnokot a per vitelére meghatalmazott jogállása illeti meg¹⁰, azzal, hogy a bíróság külön felhatalmazása nélkül peres pénzt vagy dolgot nem vehet át, továbbá egyezséget nem köthet, jogot nem ismerhet el és jogról nem mondhat le, kivéve, ha ezáltal az általa képviselt felet nyilvánvaló károsodástól óvja meg¹¹.

A bíróság ügygondnokként ügyvédet vagy ügyvédi irodát rendel ki¹², ezért az ügygondnokokra az eljárásjogi szabályok mellett az Ütv. és a Magyar Ügyvédi Kamara által kiadott kamarai szabályzatok irányadóak, amelyek közül kiemelendő az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól szóló 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat. Az ügygondnokok

⁸ Pp. 438. § (2) bekezdés

⁹ Pp. 438. § (1) bekezdés

¹⁰ Pp. 77. § (3) bekezdés

¹¹ Pp. 77. § (4) bekezdés

¹² Pp. 77. § (2) bekezdés

díjazása során a pártfogó ügyvéd, az ügygondnok és a kirendelt védő részére megállapítható díjról szóló 32/2017. (XII. 27.) IM rendelet szabályai irányadóak.

A MÜK elnöke válaszában hangsúlyozta, hogy az ügygondnok az eljárással érintett személyt nem képviseli az eljárásban, nem helyette és nem a képviselőjében jár el. Szerepe nem képviselői, hanem garanciális. A *garanciális státusz* arra jogosítja fel és egyben kötelezi az ügygondnokot, hogy *a legjobb meggyőződése és tudása szerint az eljárással érintett személy érdekeinek figyelembevételével tegye meg a jognyilatkozatait az eljárás során*. Nem rendelkeznek információval az ügygondnokok számára szervezett célirányos képzésekről. Kiemelték, hogy ügygondnokként a bíróság ügyvédet rendelhet ki, és az ügygondnok, valamint az eljáró bíróság kötelessége, *hogy az eljárással érintett személy jogai és érdekei érvényesülését szem előtt tartva járjon el, annak érdekében, hogy a gondnokság alá helyezést csak abban az esetben rendelje el a bíróság, ha a jog- és érdekvédelem másképpen nem biztosítható*. „Nem finanszírozási kérdés az ügygondnoki teendők lelkiismeretes és megfelelő szakmai ismeretek alapján történő ellátása, hanem a jogszabályok és a bírói gyakorlat ismerete. Nyilvánvalóan szükséges a kellő tapasztalat és az emberi hozzáállás, az eljáró bíróság részéről is.”¹³

4.5. A cselekvőképességgel kapcsolatos célirányos képzések

4.5.1. Az igazságügyi szakértők képzése

4.5.1.1. Az igazságügyi miniszter tájékoztatása szerint *az igazságügyi szakértői minőséghez kapcsolódóan* jelenleg általános szakértői alapismereti és jogi képzésben részesülnek a szakértők, amelyhez főszabály szerint vizsgakötelezettség is társul. Az alapismereti oktatást a MISZK szervezi és bonyolítja le. Míg korábban ez a szakértő névjegyzékbe vételétől számított 1 éven belül teljesítendő kötelezettsége volt, addig 2016. június 15-től – a Szaktv. hatályba lépésétől – *már a névjegyzékbevitel előfeltétele*. A szakértők, illetve a szakértőjelöltek részére 1 napos oktatás keretében ismertetik az igazságügyi szakértői szakvélemény elkészítéséhez kapcsolódó legfontosabb szabályokat, szakterülettől függetlenül, általános jelleggel.

Szintén a szakértővé válás előfeltétele az új Szaktv. bevezetésével a szakértők jogi oktatása és vizsgálja, amelyekről az igazságügyi szakértői tevékenység folytatásához szükséges jogi oktatásról és vizsgáról szóló 10/2006. (III. 7.) IM rendelet rendelkezik. Az Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája által ellátott rendszeres jogi oktatás célja, hogy az igazságügyi szakértői névjegyzékbe való felvétel iránti kérelmet benyújtók, valamint a névjegyzékbe bejegyzett igazságügyi szakértők szervezett keretek között kapjanak tájékoztatást az igazságügyi szakértői tevékenység folytatásához szükséges jogi ismeretekről, és a megszerzett jogi tudásuk frissítése érdekében rendszeres továbbképzésben részesüljenek. A jogi vizsga célja, hogy a vizsgára jelentkező személy számot adjon az igazságügyi szakértői tevékenység ellátásához szükséges tételes jogi ismeretekről és az ahhoz kapcsolódó gyakorlati jogalkalmazási készségéről. A jogi oktatás egyrészt a névjegyzékbe való felvételt megelőző, főszabály szerint jogi vizsgával záruló első képzésből, valamint az első képzést követő, kétévente kötelező, vizsgakötelezettség nélküli rendszeres továbbképzésből áll. A képzés során a szakértőjelöltek és szakértők ismereteket sajátítanak el a jogkérdések és szakkérdések elhatárolásához.

4.5.1.2. *A szakértők igazságügyi szakértői minőségüktől független, szakmaspecifikus képzésben* az adott szakmához fűződő ágazati szabályok alapján kötelesek részt venni. Ez az igazságügyi pszichiáterek esetében az egészségügyi tevékenység végzéséhez kapcsolódóan, már az igazságügyi pszichiátriai szakvizsga megszerzéséhez előírt képzés keretében

¹³ Dr. Babos Éva, ügyvéd, a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának tagja által kiemelt szempontok.

megkezdődik¹⁴, továbbá az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartásában való szerepléshez fűződő, 5 évente szükséges, meghatározott kreditpontokkal teljesítendő szakmai továbbképzésben mutatkozik meg. Az egészségügyi ellátás megfelelő szakmai színvonalának biztosítása érdekében – a megszerzett ismeretek és készségek folyamatos szinten tartása, fejlesztése érdekében, a tudomány korszerű színvonalának és az egészségügyi ellátás igényeinek megfelelően – az egészségügyi tevékenységet önállóan végző, egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személyek egészségügyi szakmai továbbképzésben kötelesek részt venni.¹⁵ A továbbképzéssel kapcsolatos részletszabályokat az orvosok, fogorvosok, gyógyszerészek és az egészségügyi felsőfokú szakirányú szakképesítéssel rendelkezők folyamatos továbbképzéséről szóló 64/2011. (XI. 29.) NEFMI rendelet tartalmazza.

Mindezek alapján, az igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértők esetében már a szakértővé válás feltételét jelentő érvényes működési engedéllyel való rendelkezés magában foglalja a szakmaspecifikus képzési és továbbképzési kötelezettség teljesítését. A megfelelő szakmai és szakértői ismeretek elsajátítását az igazságügyi szakértői minőséghez kapcsolódóan további alapismereti és rendszeres jogi képzések segíthetik, a szakértői tevékenység végzéséhez pedig a MISZK által kialakítandó szakmai képzési rendszer, illetve a szakterületekhez kapcsolódó, megújult módszertani levelek járulhatnak hozzá a jövőben. Az igazságügyi elmeorvos szakértők számára a Magyar Pszichiátriai Társaság rendszeres továbbképzéseket szervez, így 2021 szeptemberében megrendezte az I. Országos igazságügyi pszichológus és pszichiáter szakértői konferenciát, amely kifejezetten a kirendelői és szakértői oldal képviselőinek bevonásával törekedett több, a jelen vizsgálattal is érintett kérdésekre választ találni.

A MISZK elnökének tájékoztatása szerint az igazságügyi pszichiáter szakértők egyrészt orvosok, másrészt szakértők: ennek megfelelően eleget kell tenniük a szakmai és jogi továbbképzési kötelezettségeknek. Ez azt jelenti, hogy az orvosi működési engedélyhez 5 évente kötelező az igazságügyi pszichiáter szakorvosi továbbképzés, amelynek részét képezik a polgári peres eljárásokhoz kapcsolódó aktualitások is. A szakértői tevékenységhez két évente jogi továbbképzés szükséges, amelynek részét képezik a polgári peres eljárások is. *Célzottan a cselekvőképességre irányuló továbbképzés nincs, a cselekvőképesség vonatkozásában az igazságügyi pszichiáter szakértőket érintő információkat az említett képzések keretében ismertetik.*

A Klinika igazgatójának álláspontja szerint az igazságügyi pszichiáter szakértők képzése a MISZK hatásköre és feladata. Az Igazságügyi Akadémia 2 évente biztosít az igazságügyi pszichiáter szakértők számára kötelező jogi képzéseket, amelyek nem célzottan igazságügyi pszichiáter szakértők részére készülnek, és általánosságban érintik a polgári peres eljárásokat is. A Klinika 2021-ben rendezett kötelező szinten-tartó tanfolyamot, amelynek a forenzikus pszichiátriai blokkjában szerepelt a gondnokság alá helyezés témája, azonban a pszichiáter szakorvosi, és kevésbé az igazságügyi pszichiáter szakértői szempontok érintésével. A Semmelweis Egyetem pszichiátria szakképesítésre ráépíthető igazságügyi pszichiáter szakorvos képzéséért felelős Igazságügyi Pszichiátria Szakmai Grémium – a Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika Szakorvosok folyamatos továbbképzése (CME) programjának keretében, az Orvostani Intézettel közösen –, évente meghirdet akkreditált képzéseket (2-3/év) az igazságügyi pszichiáter szakértés aktuális kérdéseit érintve. Ezek a képzések azonban szabadon választhatóak, az egyetemi szakképzési Grémium kizárólag az igazságügyi pszichiáter szakorvosjelöltek számára teheti ezt kötelezővé.

4.5.2. A bírák képzése

¹⁴ Az egészségügyi felsőfokú szakirányú szakképesítés megszerzéséről szóló 22/2012. (IX. 14.) EMMI rendelet 3. számú mellékletének 16. pontja szerint

¹⁵ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 116/B. §

A Bszi. és a Bjt. a bírói függetlenség alapelvét tiszteletben tartva is csak általánosságban utal a bírák kötelező képzésére. A Bjt. kimondja, hogy a bíró köteles az ítélkező tevékenység gyakorlásához szükséges rendszeres, térítésmentes továbbképzésen részt venni, és háromévente az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnöke által kiadott szabályzatban előírt képzési kötelezettség teljesítését igazolni a munkáltatói jogkör gyakorlójának.¹⁶ A bírósági szervezettel kapcsolatos képzési kötelezettségek teljesítéséért az OBH elnöke felelős.¹⁷ A Bszi. ezen jogszabályhelyei szerint ugyanis a képzéssel kapcsolatos feladatkörében az OBH elnöke többek között dönt a központi oktatási feladatokról és felügyeli azok végrehajtását, továbbá meghatározza a regionális képzési feladatokat, valamint a bírák képzési rendszerének és a képzési kötelezettség teljesítésének szabályait. A Bszi. vonatkozó rendelkezése¹⁸, valamint az OBH Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 11/2013. (XII. 31.) OBH utasítás (a továbbiakban: OBH utasítás) értelmében¹⁹ a bírák, valamint az igazságszolgáltatásban közreműködő más személyek képzését az OBH szervezetén belül főosztályi jogállással működő Magyar Igazságügyi Akadémia (a továbbiakban: MIA) látja el²⁰. A MIA mozgásterét a képzéssel kapcsolatos feladatkörében eljárva az OBH elnöke határozza meg; a MIA részletes feladatait és hatásköreit az OBH utasítás 32. §-a tartalmazza.

4.6. A fogyatékossgal élő személyek érdekképviseleti szervezeteinek válaszai

4.6.1. Az AOSZ elnökének válasza

A jelzésben felvetett probléma az AOSZ előtt is évek óta ismert. Meglehetősen eltérő tapasztalatokkal rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy a bírák mennyire támaszkodnak a perben kirendelt igazságügyi szakértő véleményére. *Az új Ptk. hatályba lépése óta rálátásuk volt olyan ügyre, amelyben a bíró a szakértői vélemény mellett a saját döntési autonómiáját a legszélesebb körben fenntartotta.* Találkoztak azonban olyan ügygel is, amelyben – a jelzésben foglaltakhoz hasonlóan – a bíró a per eldöntését „rábízta” az igazságügyi szakértőre. A tapasztalataink szerint az igazságügyi szakértők felkészültsége sem azonos színvonalú – *az autizmushoz, annak súlyosságának, a vizsgált állapot belátási képességre gyakorolt valódi hatásának megítéléséhez csak nagyon kevesen rendelkeznek megfelelő szakmai tudással,* ami álláspontjuk szerint felveti az érintett személyek alapvető jogai sérelmének a veszélyét is.

Az AOSZ elnöke megosztotta egy, a vizsgálat tárgyához szorosan kapcsolódó tanulmány²¹ javaslatait. A tanulmány a gondnoksági perekben eljáró igazságügyi szakértők szakmai felkészültségével, tudományos és a CRPD által előidézett paradigmaváltást érintő ismereteikkel kapcsolatos problémákat detektálja. A tanulmányban rögzített javaslatok:

- a polgári per bizonyítási szakaszában tudományos háttérrel és megfelelő szakmai tapasztalattal, kompetenciával rendelkező igazságügyi gyógypedagógus- illetve gyógypedagógus- pszichológus szakértők bevonásával, *ún. multidiszciplináris szakértői team által készített komplex szakvélemények, vagy több kötelező szakvélemény együttes alkalmazására* kerüljön sor a gondnoksági perek során;
- a komplex, vagy az egyes kötelező *szakértői vélemények a tudomány mai állásának megfelelő, korszerű „tudások” – például fogyatékossgtudomány, disability studies participatív módszereinek – felhasználásával, pontosan körvonalazott szakmai protokollok és*

¹⁶ Bjt. 45. § (1) bekezdés

¹⁷ Bszi. 76. § (7) bekezdés a) és b) pontok

¹⁸ Bszi. 171/A. § (1) és (2) bekezdés

¹⁹ Bszi. 76. § (7) bekezdés

²⁰ OBH utasítás 32. § (1) bekezdés

²¹ Dr. Bolyky Orsolya, Lányiné Dr. Engelmayer Ágnes, Dr. Maléth Anett, Mlinkó Renáta, Dr. Perlusz Andrea és Verdes Tamás - „Az intellektuális fogyatékossgal élő személyek státuszát, cselekvőképességének megítélését, illetve gondnokság alá helyezésére irányuló eljárását támogató „igazságügyi szakértő gyógypedagógus” kompetencia meghatározása és szükségességének indoklása” című tanulmány

alaposan kimunkált, kiszámítható vizsgálati eljárásrend alkalmazása eredményeként szülessenek meg;

– a döntéshozatali képesség, valamint az adaptív magatartás vizsgálatát is igénylő gondnokság alá helyezési per során *garanciális szabályozási elemként ismerjék el az érintett személy személyes, egyéni kommunikációs szükségleteihez, annak támogatásához igazodó eljárást, amelynek legalább az alapelveit az eljárásban résztvevő valamennyi „jogalkalmazó” szakembernek szükséges megismernie.*

Az AOSZ ezen ajánlások megvalósítását autizmus szempontból is rendkívül fontosnak tartja, hiszen gyakorlati tapasztalataik szerint is egy multidiszciplináris team munkájának eredményeként elkészülő komplex szakvélemény megalkotásával sokkal pontosabb képet lehetne kapni a gondnokság alá helyezendő személyről. *A jelenlegi eljárások az érintettek kommunikációs szükségleteit figyelmen kívül hagyják, így a gondnokság alá helyezési eljárásoknak – sokszor indokolatlanul – az autista személyek sokkal inkább elszenvedői, és nem aktív részesei.*

Az elnök kitért arra is, hogy a jogsegélyszolgálatukon több alkalommal kérnek arra vonatkozó tájékoztatást, hogy mire számíthatnak a gondnoksági per során és hogyan tudják az érdekeiket, a jogaikat hatékonyan érvényesíteni. Minderről ugyanis sem az eljáró bíróságoktól, sem pedig az ügygondnoktól érdemi, számukra is érthető módon közölt információt nem kaptak. Így többek között azt sem tudták az érintettek, hogy mire számíthatnak az igazságügyi szakértői vizsgálat során, mindez bennük kifejezett szorongást vált ki.

4.6.2. A Down Alapítvány elnökének válasza

Több száz szülőtől és hivatásos gondnoktól gyűjtött beszámolók alapján a gondnokság alá helyezést abszurd helyzetnek tekintik. Az elnök álláspontja szerint az értelmi fogyatékos személy cselekvőképességéről és döntésképeségéről az értelmi fogyatékoság szakterületéhez nem értő, a területen képzetlen személyek – gyámhatósági ügyintézők, pszichiáterek, igazságügyi szakértők, bírák, ügygondnokok – próbálnak határozni, releváns szaktudás és megfelelő szakemberek (a gondnokság alá helyezendő személyt ismerő gyógypedagógus, szociális munkás, szociálpedagógus, mentor, életvezetési tanácsadó, a szociális szolgáltatások munkatársai) bevonása nélkül.

Meghatározó problémaként emelték ki, hogy a gondnokság alá helyezési eljárás első lépésénél egy idegen – sem a konkrét fogyatékos személyt, sem pedig az értelmi fogyatékoságot nem ismerő – *pszichiáter vizsgálja meg a nem pszichoszociális fogyatékos és pszichiátriai problémával sem érintett értelmi fogyatékos személyt.* A pszichiáter a pszichiátriai betegeknek alkalmazott eszköztárral rendelkezik, holott az értelmi fogyatékoság csak kisebb részben tulajdonítható az értelmi képességek hiányának, sokkal dominánsabb a gyakorlatlanság, valamint a patriarchális bánásmódból fakadó szocializáció- és inklúzióhiány. *Az orvos-szakértői – medikális – szemléletmód pedig álláspontjuk szerint meghatározó az egész eljárásra, noha az értelmi fogyatékoság csupán azért került történelmileg az elmeorvosok látókörébe, mert korábban nem tudták egyértelműen megkülönböztetni a pszichiátriai problémákat az értelmi fogyatékoságtól.* Az értelmi fogyatékoság nem orvosszakmai kérdés, a nemzetközi egyezmények és standardok már legalább 20 éve az FNO²² szerint kategorizálnak, Magyarországon még a BNO²³ az uralkodó döntési alap.

Az igazságügyi elmeorvos szakértő szintén nem kompetens az értelmi fogyatékoság vonatkozásában – nem ismeri a modern szociális munka alapelveit, amelyek a korlátozás helyett a fejlesztés, a felhatalmazás, az önállóság növelése és a környezet befogadóvá tétele által nyújtanak védelmet és biztonságot az átlagos funkcionáláshoz, valamint szakmai

²² Funkcióképesség, fogyatékoság, és egészség Nemzetközi Osztályozása

²³ Betegségek, egészségügyi problémák nemzetközi besorolása

támogatást az átlagos életvitelhez az értelmi fogyatékos ember számára. *Az elmeszakértő nem alkalmaz személyközpontú megközelítést, minták alapján, mechanikusan dönt adott esetben az érintett fogyatékos személy sorsáról.*

A bírák – a megkérdezettek tapasztalatai szerint – a jogszabályoknak csak a gondnokságra vonatkozó részét ismerik, a CRPD rendelkezéseit figyelmen kívül hagyják, ugyanúgy, mint a támogatott döntéshozatal jogintézményét, mint valós alternatívát a gondnokság alá helyezés mellett.

A kijelölt ügyvéd (ügygondnok) a gyámhatósági álláspont képviselőjeként tűnik fel, érdemi segítséget nem nyújt a fogyatékos személy részére.

A gyámhatóságok nem tájékoztatják a szülőt arról, hogy a gondnokság alá helyezés nem az egyetlen lehetőség, így a támogatott döntéshozatalról sem, amely a kockázatok csökkentését nem korlátozással, hanem odafigyeléssel, tanácsadással, támogatással oldja meg. Amennyiben sürgős ügyben kell döntést hozni, intézkedni, aláírni, és kiderül, hogy a gyermek értelmi fogyatékos, akkor nem az eseti gondnokot vagy az ügygondnokot, esetleg a közjegyzőt javasolják, hanem a gondnokság alá helyezést. Az ideiglenes gondnok kijelölésével pedig evidenciának tekintik, hogy a következő lépcsőfok a gondnokság alá helyezés

Meglátásuk szerint, amennyiben a társadalmi környezet biztonságos lenne és a szolgáltatások mindenki számára egyenlő eséllyel hozzáférhetőek – inkluzívak – lennének, akkor az ügyintézéshez és a szolgáltatások igénybevételéhez sem kellene segítség a legtöbb, ma gondnokság alatt élő értelmi fogyatékos ember számára. A támogatott életvitel és az életvitelt támogató személyközpontú szolgáltatások, valamint a támogatott döntéshozatal teljeskörűen be tudja tölteni a kockázatkezelés és a védelem szerepét is a gondoskodáson kívül. Egyrészt a szakmai-etikai normák, másrészt a támogatást – például a támogatott lakhatási szolgáltatásokat – nyújtó szakmai szervezetek felelőssége és ellenőrizhetősége sokkal komolyabb garanciát jelentene, mint a gondnoki rendszer.

Álláspontjuk szerint indokolatlan és szakszerűtlen legtöbb esetben a gondnokság alá helyezés az értelmi fogyatékos személyeknél, hiszen ők azon a szinten, amilyen szinten önállóan élnek, cselekvőképeseek és döntésképesek. Az ezen a szinten túl szükséges döntésektől nem eltiltani – ez ellentétes az emberi és állampolgári jogokkal és a szociális munka azon elveivel, amelyre az értelmi fogyatékos személyek önálló életvitelének fejlesztő-támogatása alapul –, hanem támogatást, tevőleges segítséget szükséges nyújtani számukra.

4.6.3. Az ÉFOÉSZ ügyvezető igazgatójának válasza

Az ÉFOÉSZ minden állításra kiterjedően egyetért a jelzést tevő szakmai álláspontjával, amelyet az elmúlt évek során az ügyfelek bírósági eljárásai során tapasztalt tények, események támasztanak alá. Több esetben és visszatérően tapasztalták, hogy a bíróság ahelyett, hogy a törvény szövegének megfelelően vizsgálná meg és mérlegelné az érintett személy cselekvőképessége korlátozásának feltételeit, pusztán – álláspontjuk szerint jogszabály ellenesen – az orvos-szakértői vizsgálatra alapozza a döntését.

A szakértői eljárással kapcsolatban már többször megfogalmazták a multidiszciplináris szakértői vizsgálat iránti jogos igényt, ugyanis jelenleg egy 10-15 kérdéses vizsgálaton és az erre alapozott szakértői véleményen múlik az érintett emberek életét meghatározó bírósági döntés. Véleményük szerint alapvetésnek kellene lenni annak, hogy az érintett személy belátási képességéről különböző tudományterület szakértői együttesen alkotnak véleményt, amelyben részletesen indokolva támasztják alá a véleményüket.

Tapasztalataik szerint az érintett személyek számára nehézséget jelent idegen és/vagy hivatalos, számukra ismeretlen környezetben (ti. szakértői vizsgálat) megszólalni, vagy egyéb úton kommunikálni. Ezért kiemelten fontos, hogy mind a gyámhatósági, mind a bírósági eljárások során az érintettek mellett jelen lehessen legalább egy, általuk választott támogató. Szintén rendkívüli jelentőséggel bír, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek az eljárásban

részvevők a könnyen érthető kommunikáció szabályainak, módszereinek az elsajátítására és alkalmazására, hogy az érintetteknek a hazai joganyagban és a CRPD-ben foglalt jogainak érvényesülése biztosítva legyen.

Az ÉFOÉSZ egy helyettes és támogatott döntéshozatallal kapcsolatos szakmai kutatással összefüggésben vizsgálta a Győri és a Miskolci Törvényszék vonatkozó gondnoksági pereinek az aktáit, összesen 84-et. A kutatás során megismert adatok a jelzésben megfogalmazott állításokat támasztják alá. Az áttekintett aktákban jellemző volt, hogy az egyes bírák mindig azonos szakértőket rendeltek ki a vizsgálat lefolytatására és rendszeres együttműködésben dolgoztak együtt a helyi szakértőkkel, valamint az ügygondnokokkal az egyes ügyekben; ez véleményük szerint visszaélésekre is lehetőséget adható gyakorlat.

A legtöbb gondnoksággal kapcsolatos eljárás gyorsan és ritualizáltan zajlik, a kirendelt szakértők uniformizáltan ugyanazokat a kérdéseket teszik fel az érintettek számára, az elemzők nem tapasztalták jelét annak, hogy egyéniesítésre törekedtek volna; *a vizsgált esetek 24 % -ában elmaradt az érintett alperes személyes meghallgatása a tárgyalásokon.*

A belátási képesség megállapítására vonatkozóan, *az esetek túlnyomó többségében, a bíróság indokolásában teljes egészében elfogadta és átemelte az orvosszakértői véleményeket; tipikus visszatérő fordulata a bírósági indokolásnak „A bíróság a beszerzett szakértői véleményt aggálytalanak tekintette, és ítélezése alapjául elfogadta”.*

Kiterjedt a kutatásuk arra is, hogy a bíróság vizsgálta-e, és mennyire alaposan az alperes érintett egyéni körülményeit, családi és társadalmi kapcsolatait. A megvizsgált akták *40 % -ában nem, vagy nem megfelelően vizsgálta a bíróság az érintett egyéni körülményeit, családi és társadalmi kapcsolatait.* Tipikus, hogy a bírósági indokolásban e vonatkozásban is vagy a szakértői véleményt vagy a vonatkozó jogszabályhelyet hivatkozta be, vagy pedig egy-egy mondatban összefoglalja a félperes vagy a tanúként meghallgatottak elmondásait, de nem végzett alapos, egyéniesített bizonyítást.

A hivatásos gondnoki képzésükön a gondnokok a bírák ítélezési gyakorlatával kapcsolatban elmondták, hogy tapasztalataik szerint nagyon sok teljesen korlátozó ítélet születik, és sokan említették, hogy hiába javasolták – a személyes tapasztalataik alapján – egyes gondnokoltjaik esetében a visszaminősítést célzó felülvizsgálatot, a legritkább esetben döntött végül a bíróság a könnyítés mellett. Célszerűnek tartanák, ha a bíróság az új Ptk. által bevezetett bizonyítási eljárást körültekintően, minden egyes esetben végrehajtaná, és nem csak a szakértői véleményre alapozná az ítéletét, sokszor anélkül, hogy meghallgatták volna személyesen az érintettet.

Az ügygondnokok eljárásban betöltött szerepével kapcsolatban – a gondnokok jelzése, az ÉFOÉSZ munkatársainak tapasztalatai, és az aktakutatás eredményei alapján – arról tájékoztattak, hogy az ügygondnokok nem nyújtanak valós jogi segítséget a gondnokoltak számára. Sok esetben meg sem jelennek a tárgyaláson, csak kérik a tárgyalás távollétükben történő megtartását, valamint tipikus fordulat nyilatkozataikban „a szakértői vélemény ismeretében nem ellenzem a kereset teljesítését”. Nem találtak olyan aktával az aktakutatás során, amelyből az derült volna ki, hogy az ügygondnok odafordul a nehéz, számára ismeretlen helyzetben lévő gondnokolthoz/alpereshez és megpróbál a nevében érdemben nyilatkozni, eljárási cselekményeket végezni. Az ÉFOÉSZ álláspontja szerint felül kell vizsgálni a rendszert, mert a gyakorlat azt mutatja, hogy az ügygondnok nem hatékony és nem védi az érintettek érdekeit.

4.6.4. A Kézenfogva Alapítvány megkeresésre adott válasza

A Módszertani levél problematikáját a következőkben foglalták össze: a Módszertani levelet nem „helyezték hatályon kívül”, formálisan sem, a felülvizsgálatával, illetve az alkalmazhatóságával kapcsolatos álláspontok pedig megoszlanak. Tartalmilag a hatálytalan jogszabályi előírásokra épít a Módszertani levél, és nem a jelenleg hatályos mentális zavar kifejezést használja, hanem a terminológiailag idejétmúlt „elméleti állapot” vagy „szellemi

fogyatkozás” kifejezéseket. *A Módszertani levélben leírt vizsgálati eljárásról elmondható, hogy döntően deficit-fókuszú és medikális szemléletű*²⁴.

Az új Ptk., az új Pp. és az IRM rendelet a Módszertani levélben szereplő „elmebeli állapot”, „szellemi fogyatkozás” kifejezések helyett ugyanis – az orvostudomány legújabb eredményeinek figyelembevételével – a mentális zavar kifejezést használja, amely teljeskörűen írja le a szóba jöhető pszichés elváltozásokat. A mentális zavar fennállásának, mértékének és a belátási képességre való kihatásának megítélése orvosszakértői kérdés. A bíróságnak a gondnokság alá helyezési perben az alperes elmeállapotának vizsgálatára, és a választójogból való kizárás tárgyában igazságügyi pszichiátriai szakértőt kell kirendelnie.²⁵ A mentális zavar önmagában nem elegendő a gondnokság alá helyezéshez: arra csak akkor kerülhet sor, ha ennek következtében az érintett ügyeinek viteléhez szükséges belátási képességének a törvényben leírt mértékű csökkenését eredményezi. *Míg a mentális zavar (pszichés elváltozások) megállapítása elsősorban orvos-szakértői kérdés, a belátási képességnek a gondnokság alá helyezést indokoló mértékű csökkenését a bíróságnak kell megállapítania.* Az Alapítvány válasza kiemeli, hogy a Kúria döntései is megerősítették ezt a gyakorlatot.²⁶

Lényeges garanciális elv a cselekvőképesség korlátozására irányadó szabályoknál, hogy nem korlátozható a személy cselekvőképessége, ha adott esetben jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon is biztosítható. A támogatott döntéshozatal lehetőségét bevezető rendelkezés²⁷ alapján mód van arra, hogy a bíróság a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése esetén a gondnokság alá helyezés mellőzésével javaslatot tegyen a gyámhatóságnak támogató kirendelésére, feltéve, ha ezt az érintett személy is kívánja.²⁸

4.6.5. Az ELTE BGGYK tudományos és stratégiai dékánhelyettesének válasza

A dékánhelyettes arról tájékoztattott, hogy a gondnokság alá helyezési peres gyakorlat vizsgálatára és azon belül az igazságügyi elmeorvos szakértői tevékenységet is érintve – kúriai, törvényszéki és járásbírói bírúk, egyetemi oktatók, igazságügyi pszichiáter szakértők, illetve ügyvédi hivatásrendet képviselő jogász közreműködésével – a Kúria elnöke 2019-ben Joggyakorlat-Elemző Csoportot állított fel.²⁹ A Joggyakorlat-Elemző Csoport a gondnoksági perekben mutatkozó eltérő és közös bírósági gyakorlatokat vizsgálta, részletesen kitérve az igazságügyi elmeorvos szakértőhöz intézett bírói kérdésekre is. Már a vizsgálat során megállapítható volt, hogy az igazságügyi elmeorvos szakértők kirendelése országszerte problematikus, módszertani útmutató nincs, a per során az érdemi döntés esetenként már a kirendelő végzésben is a szakértőre hárul, így a gondnokság alá helyezési ügyek sok esetben pusztán a szakértői vélemény alapján eldönthető ügyeknek minősülnek.³⁰

Tudomásuk szerint a MISZK a belátási képesség vizsgálata tárgyában új módszertani levél kidolgozását kezdte meg. Ebben a munkában kizárólag igazságügyi elmeorvos szakértői kör vesz részt, amely – álláspontjuk szerint – megnehezítheti a CRPD rendelkezéseinek érvényesülését a peres eljárás, illetve a szakértői vizsgálat során, hiszen a verbális alapú

²⁴ A válasz hivatkozza Dr. Maléth Anett tanulmányát: Az intellektuális képességzavarral élő személyek társadalmi inklúziója - gondolatok és javaslatok a cselekvőképesség korlátozását érintő hazai szabályokról (CSJ, 2018/1., 9-17. o.)

²⁵ Pp. 444. § (1) bekezdés

²⁶ Pfv.II.22.266/2017/11., Pfv.II.21.161/2017/8. Pfv.II.21.065/2018/7.

²⁷ Lásd Ptk. 2:38. §

²⁸ A Polgári Jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, frissítve: 2022. január 1.

²⁹ A csoport tagja volt többek között Dr. Maléth Anett, az ELTE BGGYK jogász-gyógypedagógus végzettségű oktatója is, aki a téma tudományos kutatásaiban is részt vesz.

³⁰ A jelentés kiadásakor a Joggyakorlat-elemző Csoport az aktaelemzésekkel kapcsolatos, továbbá a szakirodalom kutatására irányuló munkáját összegző dokumentum már elérhető a Kúria oldalán: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/2019.el_ii_jgy_p.l_kivonat.pdf

kommunikációt professzionális módon támogató személyek, módszerek és eszközök alkalmazásáról sem e körben, sem a bíróságokon nem, vagy nem rendszerszinten esik szó. A gondnokság alá helyezéssel, illetve átfogóan a Pp. szerinti gondnoksági perekben érintett mentális zavarral, nagyon sok esetben kognitív fogyatékkal élő, kommunikációjukban akadályozott személyek esetében már a szakértői vizsgálat vagy akár a teljes polgári peres eljárásban ún. kommunikációt támogató személyek közreműködésére és támogató eszközök professzionális alkalmazására – tudomásuk szerint – nem kerül sor. Ebből következően a tudomány mai állását tükröző, modern szakmai elveken alapuló új módszertani anyag megalkotását ez is, továbbá a sokrétű, inter- és multidiszciplináris állapot-, valamint az egyéni helyzetmegismerés lehetőségének, az empowerment³¹ hiánya is akadályozhatja, mivel a vonatkozó hatályos magyar jogszabályok a belátási képesség vizsgálatára – ellentétben a hatályba nem lépett 2009. évi Ptk-val – kizárólag igazságügyi elmeorvos szakértő kirendelését írják elő.

Az ELTE BGGYK a cselekvőképesség korlátozását eredményező mentális zavar vizsgálatával és a belátási képesség csökkenésének megállapításával kapcsolatban az alábbi szakmai szempontot képviseli:

Az állapot-megismerési folyamat során detektálható intellektuális képességzavar (kognitív vagy intellektuális) fogyatékoság mögött komplex okok állnak, az emberi jogi megközelítésnek megfelelő fogyatékoság fogalom szerint pedig az akadályozó környezeti (egyéni és társadalmi) tényezőket is figyelembe kell venni. Ennek következtében szükséges azon tényezők megismerése is, hogy az érintett – vizsgálat alá vont – személy mennyire képes a károsodott egészségügyi állapotból fakadó életvezetési nehézségekre adekvát válaszokat kialakítani, ezen adekvát válaszok kialakításához milyen típusú, mértékű támogatásra van szüksége – személyes szükségletfelmérés alapján –, milyen egyéni megküzdési stratégiákkal, szociális alkalmazkodási technikákkal rendelkezik, amelyek segítségével kompenzálni tudja mentális zavarára visszavezethető, az önálló életvezetést megnehezítő, illetve az azt elősegítő viselkedésmintákat a mindennapi életben való sikeres funkcionáláshoz.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságait az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási vagy közszolgáltatást végző szerv, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés d) pontja értelmében *az alapvető jogok biztos a megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok, így a fogyatékosokkal élő személyek jogainak a védelmére, és az Ajbt. 1.§ (3) bekezdésére, illetve a 39/O. § (1) bekezdésére figyelemmel az alapvető jogok biztos a fogyatékoságügyi független mechanizmus feladatkörében rendszeresen vizsgálja a fogyatékosokkal élő személyek jogainak a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezménynek (a továbbiakban: CRPD) való megfelelés szerinti érvényesülését.*

A preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján a

³¹ Individuális értelemben az „empowerment” önrendelkezés a mindennapi életet érintő kérdések meghozatalában (Theunissen 2006)

biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, eljárása keretében, a konkrét alapjogsérelem és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

5.2. Az alapvető jogok tekintetében

A biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztet.

5.2.1. Az emberi méltósághoz való jog

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódik, hanem azt jelenti, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. *Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.*

Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek fontos eleme az önrendelkezés szabadsága, az *önrendelkezéshez való jog*. E határozatban hívta fel a figyelmet arra is, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását.

5.2.2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élő személyek védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV.

cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybíróági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a *fogyatékossgal élőket*. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybíróági esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az CRPD 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékossg alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az CRPD 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

5.2.3. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében.

Az Egyezmény 4. cikk 1., 2., és 4. pontja értelmében általános kötelezettségek körébe tartoznak a következők

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossg alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében; ...

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására. ...

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződése, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el.”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés³² 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében az Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.³³ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Az Egyezmény elfogadása a fogyatékos személyekről való gondolkodásban paradigmaváltást jelentett azzal, hogy teret adott az emberi jogi szemlélet alapján való gondolkodásnak, a mára már meghaladott medikális megközelítés helyett. Az emberi jogi szemlélet lényege az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülésére

³² Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

³³ ENSZ Egyezmény 3. cikk a) pont

fókuszáló és a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó gondolkodásmód.³⁴

Az ombudsman a maga semleges, kiegyensúlyozó és közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével – az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként – alkalmas arra, hogy valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

5.3. Az ügy érdeme tekintetében

AJB-2709/2016. számú jelentésében hivatali elődöm már vizsgálta a gondnoksági rendszer működését, a nemzetközi standardokat is figyelembe véve. *A vizsgálata fókuszában a gondnokság alatt álló személyek alapvető emberi jogai álltak, vagyis, hogy a cselekvőképességükben korlátozott személyeket a jogaik érvényesítésében a gondnoksági rendszer az adott körülmények között – ahogy azt a CRPD. 12. cikk (3) bekezdése is rögzíti³⁵ – támogatja-e, illetve mennyiben tudja támogatni.*

Ezen korábbi ombudsmani vizsgálathoz hasonlóan *jelen vizsgálat, és az ennek kapcsán összeállított jelentésben tett megállapítások szintén nem a gondnoksági rendszer (illetve a cselekvőképességet korlátozó, teljesen korlátozó gondnokság intézménye) adekvátságának alátámasztására, vagy éppen annak megkérdőjelezésére irányulnak, hanem azon biztosítékok vizsgálatára összpontosít, amelyek garantálják a fogyatékossgal élő személyek számára, hogy a cselekvőképességük minél teljesebb mértékben megnyilvánulhasson.*

A gondnokság alá helyezési eljárás átfogó vizsgálata számos szakterületet érint, amely meghaladja az ombudsmani vizsgálati lehetőségek kereteit. Így ezen vizsgálati jelentésben a fogyatékossgal élő személyek érdekeit és szükségleteit megtestesítő azon alapjogi szempontokat rögzítem, amelyek a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó jogszabályi környezet és jogalkalmazási gyakorlat felülvizsgálata során³⁶ hivatkozási pontként szolgálhatnak, így kizárólag a fogyatékossgügy-tudomány elvei, normái és az állam alkotmányos kötelezettségei mentén fogalmaztam meg az álláspontomat.

5.3.1. A módszertani levél hatálya, alkalmazhatósága, a felmerülő aggályok

A rendelkezésre álló adatok, tájékoztatások alapján a vizsgálat feltárta, hogy jelenleg nem elérhető a gondnoksági perekben végzett igazságügyi pszichiátriai szakértői tevékenységre vonatkozóan, így az eljárások alapkérdéséhez alkalmazható, hatályos módszertani levél. Az igazságügyi miniszter válaszában megerősítette, hogy a 14. számú módszertani levél – az időszakos felülvizsgálatának elmaradása okán is – hatályát veszítette, így az 2011. óta nem alkalmazható. *A módszertani levél megújítása szükséges szakmai, tartalmi szempontból, valamint a megváltozott vonatkozó jogszabályi környezet miatt is.* Több szakmai szervezet véleménye szerint azonban a módszertani levél továbbra is szakmai iránymutatásként szolgálhat. Ugyanakkor, az elavult szakmai terminológia és a megváltozott jogszabályi hivatkozások mellett további kifogásként merült fel, hogy a hatályát veszített módszertani levélben foglaltakat követő gyakorlaton túl a szakértők azt is figyelmen kívül hagyják, hogy az új Ptk. alapján a szakértőnek a *mentális zavar fennállásáról és*

³⁴ Theresia Degener, az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law

³⁵ A CRPD 12. cikk (3) bekezdése értelmében részes államok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.

³⁶ A CRPD Bizottság 26. ülészakán feltett bizottsági kérdésekre adott válaszok során a magyar Kormány képviselője (Dr. Répássy Róbert államtitkár) részéről elhangzott, hogy *szükséges lehet a CRPD 12. cikke alapján a magyar gondnoksági rendszer ismételt felülvizsgálata, így a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek felülvizsgálata a tekintetben, hogy az esetleges módosítások során segítő jellegű szabályok születhessenek.*

annak súlyosságáról, és nem a vizsgált személy ügyei viteléhez szükséges belátási képességéről kell megfogalmaznia.

Alapesetben módszertani levél kiadására a MISZK elnöksége jogosult. A hatályos módszertani levél kidolgozása 2021. őszén megkezdődött, ebben a munkában azonban csak igazságügyi elmeorvos szakértők vesznek részt. *Az ELTE BGGYK szakértőinek álláspontja szerint mindez akadályozza a CRPD rendelkezéseinek az érvényesülését a peres eljárások, illetve a szakértői vizsgálatok során, hiszen a verbális alapú kommunikációt professzionális módon támogató személyek, módszerek és eszközök alkalmazásáról sem az igazságügyi elmeorvos szakértők, sem pedig a bírósági alkalmazottak nem rendelkeznek átfogó és adekvát ismeretekkel.* Ennek következtében a gondnoksági perekben érintett mentális zavarral, kognitív fogyatékossgal élő, kommunikációjukban akadályozott személyek számára már a szakértői vizsgálat során, vagy akár a teljes polgári peres eljárásban nem biztosított az ún. kommunikációt támogató személyek közreműködése és a támogató eszközök professzionális alkalmazása. Mindezek akadályozhatják a tudomány mai állását tükröző, modern szakmai elveken alapuló új módszertani anyag megalkotását.

A módszertani levél megalkotásának szükségességét hangsúlyozza az Alkotmánybíróság a 25/2022.(X.26) AB határozatában³⁷, amelyben rögzíti, hogy a jogbiztonságból fakadó követelményekre figyelemmel, valamint az igazságügyi szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében szükségesnek tartja és szorgalmazza a belátási képesség vizsgálata egységes szakmai szempontrendszerének meghatározását és rögzítését akár a jogi szabályozásban, akár kapcsolódó módszertani levél megalkotásával.

Mindebből következően megállapítom, hogy nem áll rendelkezésre olyan korszerű módszertani levél, szakmai iránymutatás, amely a gondnokság alá helyezéssel érintett személyek cselekvőképességével kapcsolatos eljárások során folytatott szakértői vizsgálatokat mind szakmailag, mind jogilag, és nem utolsósorban – különös tekintettel a CRPD felfogására és alapelveire – szemléletmódjában segítené. A megújításra váró, ezért 2011. óta nem alkalmazható Módszertani levél alapján működő szakértői, jogalkalmazói gyakorlat a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett személyek vonatkozásában pedig a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

5.3.2. A döntési kompetenciák megoszlása a gondnoksági perekben

A Ptk. 2:19. § (2) bekezdése értelmében a bíróság cselekvőképességet *részlegesen korlátozó gondnokság* alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – *mentális zavara* következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt.

A Ptk. 2:21. § (2) bekezdése értelmében a bíróság cselekvőképességet *teljesen korlátozó gondnokság* alá azt a nagykorút helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – *mentális zavara* következtében – tartósan, teljeskörűen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt.

A Pp. 300. § (1) bekezdése szerint szakértőt kell alkalmazni, ha a jogvita kereteinek a meghatározásához vagy a perben jelentős tény megállapításához, megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. A bíróság az alperes elmeállapotának vizsgálatára és a választójogból való kizárás megítélése tárgyában igazságügyi pszichiátriai szakértőt rendel ki a Pp. 444. § (1)

³⁷ 25/2022. (X.26.) AB határozat, Indokolás [63];

bekezdése értelmében. A Szaktv. 3. § (1) bekezdése alapján az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását. A Szaktv. 47. § (6) bekezdése értelmében a szakvéleményben jogkérdésben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem lehet állást foglalni.

Az IRM rendelet 18. § (1)-(2) bekezdései szerint, ha polgári eljárásban elmeállapot orvosszakértői vizsgálatára kerül sor, a vizsgálatot végző szakértőnek igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) képesítéssel kell rendelkeznie. Ha a szakkérdés annak megállapítására irányul, hogy a vizsgált személynek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége mentális zavara miatt

- a) meghatározott ügycsoportok vonatkozásában tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent vagy
- b) tartósan teljes mértékben hiányzik, elmeállapotának orvosszakértői vizsgálatát kell elvégezni.

A vizsgálat során megkérdezett valamennyi szervezet álláspontja megegyezett a döntési kompetenciák megoszlása tekintetében. A szakmai véleményük szerint a *mentális állapot* vizsgálata szakkérdésnek minősül. Az igazságügyi orvosszakértő feladat- és hatásköre a mentális zavar fogalomkörébe tartozó betegség fennállásának, súlyosságának, illetve jellegének az igazolása, valamint az arról való tájékoztatás, hogy a fennálló mentális zavar az alperesnél az ügyei viteléhez szükséges belátási képességére orvosi szempontból milyen hatást gyakorol. E vonatkozásban hivatkoztak egyrészt az IRM rendelet fenti bekezdéseire, másrészt pedig a Kúria vonatkozó döntéseire.³⁸

A *belátási képességgel* kapcsolatban a válaszadók közül többen jelezték, hogy a hazai jogszabályok nem tartalmazzak pontos definíciót a fogalom meghatározása tekintetében. Egyesek álláspontja szerint a belátási képesség a személy mindazon pszichés, mentális képessége, ismerete, tudása, adottsága, tapasztalata, amelyek felhasználásával, működtetésével az érdekeit szem előtt tartva a jogaival él, illetve kötelezettséget vállal a személyi vagy vagyoni jellegű ügyeit illetően, valamint a választójoga gyakorlásakor. Kiemelten hangsúlyozták ugyanakkor, hogy *a bíróság feladata a mentális zavarnak a belátási képesség terjedelmére vonatkozó jogi következtetés levonása – a személyi autonómia szükséges és arányos korlátozása, az érintett személy egyéni körülményeinek, valamint családi, társadalmi kapcsolatainak vizsgálatára és értékelésére is figyelemmel; önmagában a belátási képesség csökkenése nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához.*³⁹

A megkérdezettek egyező álláspontja szerint *a cselekvőképesség korlátozásáról való döntés jogkérdésnek minősül*, amelynek keretében a bíró az érintett személynek az egyes

³⁸ EBH2019. P.2., BH2020. 364.

³⁹ Lásd. még kapcsolódó Kúriai döntések – A Pfv.II.22.266/2017/11. határozat szerint a mentális zavar fennállása – ha az érintett személy jogvédelme nem teszi indokolttá – automatikusan nem alapozza meg a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést. A Pfv.II.21.161/2017/8. döntés értelmében a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés fenntartására irányuló eljárás esetén is a szakvélemény csak a mentális állapot fennállását igazolja, az önmagában a gondnokság alá helyezést nem alapozza meg. A Pfv.II.21.065/2018/7. ítélet szerint pedig a mentális zavar és az intelligenciahányados mértéke között összefüggés nincs. Az általános intelligencia szint alacsony voltából automatikusan nem következik a mentális zavar ténye. A gondnokság alá helyezésnél új feltétel az érintett személy „*egyéni körülményeinek, családi, társadalmi kapcsolatainak*” vizsgálata. A bíróságnak tehát nemcsak azt kell felderítenie, hogy a mentális zavarban szenvedő személy önállóan képes-e saját ügyei megfelelő vitelére, hanem azt is, hogy belátási képessége csökkenése esetén a környezete, családja elegendő segítségnyújtási lehetőséget kínál-e arra, hogy ténylegesen el tudjon járni. Ebben a körben a bíróságnak két körülményt kell vizsgálnia: egyrészt, hogy az érintettnek van-e vagy lehet-e egyáltalán olyan ügye (például egészségügyi kezelés, értékesebb vagyontárgy, ingatlan), amely szükségessé teszi egy bizonyos területen a gondnokság alá helyezését, másrészt, ha felmerülhet ilyen jellegű jognyilatkozat tételének szükségessége, áll-e rendelkezésre a környezetében olyan segítség, amelyet ehhez megkaphat.

jogintézményekhez fűződő belátási képességéről és cselekvőképességéről dönt az egyén általános belátási képességéhez mérten, figyelembe véve az orvosszakértői véleményt is.

A Klinika igazgatójának és több érdekképviselői szervezet munkatársainak gyakorlati tapasztalatai, valamint bírósági aktaelemzések⁴⁰ alapján *a döntési kompetenciák megoszlása a szakértő és az eljáró bíróság között nem minden esetben egyértelmű és egységes*. Az egyén belátási képességével kapcsolatos állásfoglalást az eljáró bíróságok több esetben áthárítják az igazságügyi pszichiáter szakértőkre. Több esetben az eljáró bíró a cselekvőképesség korlátozásával érintett ügycsoportok meghatározására vonatkozó kérdést tesz fel az igazságügyi pszichiáter szakértőknek, noha e vonatkozásban kizárólag az eljáró bíróság jogosult dönteni. Arra is volt példa, hogy a keresetlevelet benyújtó gyámhatóság kérte a pszichiáter szakorvos véleményét az ügycsoportokat illetően arra hivatkozással, hogy anélkül az adott bíróság nem fogadja el a keresetlevelet.

A Klinika igazgatójának álláspontja szerint felülvizsgálatra szorul a választójog gyakorlási képességre vonatkozó döntés egyidejű meghozatalával kapcsolatos szabályozás is. A bírói gyakorlat és a jogszabályi háttér ezt a kérdést ugyanis áthárítja a szakértőre, holott a választójog gyakorlásával kapcsolatos belátási képesség vizsgálatára a pszichiátriai szakma – az igazgató véleménye szerint – nem rendelkezik megfelelően objektív eszközzel.

A fentiek alapján megállapítom, hogy a gondnokság alá helyezési eljárás során felmerülő szakkérdések és jogkérdések elhatárolásával kapcsolatos döntési kompetenciák jogi szabályozása egyértelmű. Ezzel összefüggésben a gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos bírósági ítélezési tevékenységet és annak egységességét célzó, támogató szakmai iránymutatást illetően a Kúriai joggyakorlat⁴¹ előremutató. Azon igazságügyi szakértői gyakorlat azonban, amely a döntési kompetencia határaitra vonatkozó jogi előírásokat figyelmen kívül hagyva fogalmazza meg a szakértői véleményt, a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett személyek vonatkozásában pedig a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

5.3.3. A cselekvőképességgel kapcsolatos célirányos képzések vonatkozásában

Az igazságügyi szakértők az igazságügyi szakértői minőséghez kapcsolódóan általános szakértői alapismereti és jogi képzésben részesülnek, amelyhez főszabály szerint vizsgakötelezettség is társul. Ez utóbbi 2016. június 15-től – a Szaktv. hatályba lépésétől – a névjegyzékbevitel előfeltétele. A szakértők, illetve a szakértőjelöltek részére 1 napos oktatás keretében ismertetik az igazságügyi szakértői szakvélemény elkészítéséhez kapcsolódó legfontosabb szabályokat, szakterülettől függetlenül, általános jelleggel.

A rendszeres jogi oktatás során szervezett keretek között kapnak tájékoztatást a szakértők az igazságügyi szakértői tevékenység folytatásához szükséges jogi ismeretekről, a megszerzett jogi tudásuk frissítése érdekében pedig folyamatos továbbképzésben részesülnek. A továbbképzés részét képezik a polgári peres eljárások is, *célzottan a cselekvőképességre vonatkozó továbbképzés azonban nem elérhető*, a cselekvőképesség témakörében az

⁴⁰ Lásd. ÉFOÉSZ aktaelemzése: egy helyettes és támogatott döntéshozatallal kapcsolatos szakmai kutatással összefüggésben a Győri és a Miskolci Törvényszék 84 gondnoksági perrel kapcsolatos aktáját dolgozták fel; valamint a Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának munkájával kapcsolatos aktaelemzés a gondnokság alá helyezési perek bírósági gyakorlatával kapcsolatban.

⁴¹ Az AJB-498/2022. számon a súlyos és halmozottan fogyatékos nagykorú személyek gondnokság alá helyezésével kapcsolatos hivatalból indított vizsgálat keretében az igazságügyi miniszter arról tájékoztatta hivatali elődömet, hogy a bíróságok a 2019. január 1. és 2021. december 31. közötti időszakban 755 alkalommal rendelkeztek a gondnokság megszüntetéséről.

igazságügyi pszichiáter szakértők szempontjából releváns információkat a fenti képzések keretében ismertetik. *A jogi képzés során a szakértőjelöltek és szakértők ismereteket sajátítanak el a jogkérdések és szakkérdések elhatárolásához.*

Az alapismereti oktatást a MISZK, a jogi képzést és az ahhoz kapcsolódó vizsgát az Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája szervezi és bonyolítja le.

A szakértők az igazságügyi szakértői minőségüktől független, szakmaspecifikus képzésben az adott szakmához fűződő ágazati szabályok alapján kötelesek részt venni. Ez az igazságügyi pszichiáterek esetében az egészségügyi tevékenység végzéséhez kapcsolódóan, már az igazságügyi pszichiátriai szakvizsga megszerzéséhez előírt képzés keretében megkezdődik, továbbá az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartásához fűződő, 5 évente szükséges szakmai továbbképzésben mutatkozik meg. Az egészségügyi tevékenységet önállóan végző, egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személyek egészségügyi szakmai továbbképzésben kötelesek részt venni. *Az 5 évente kötelező igazságügyi pszichiáter szakorvosi továbbképzés részét képezik a polgári peres eljárásokhoz kapcsolódó aktualitások is.*

A kapott tájékoztatások alapján a szakértői tevékenység végzéséhez a MISZK által kialakítandó szakmai képzési rendszer, illetve a szakterületekhez kapcsolódó, megújult módszertani levelek is hozzájárulhatnak. Az igazságügyi elmeorvos szakértők számára a Magyar Pszichiátriai Társaság is szervez továbbképzéseket. A Klinika 2021-ben kötelező szintentartó tanfolyamot szervezett. Az Igazságügyi Pszichiátria Szakmai Grémium évente hirdet meg akkreditált képzéseket az igazságügyi pszichiáter szakértői tevékenység aktuális kérdései vonatkozásában.

A Bszi. és a Bjt. a bírói függetlenség alapelvét tiszteletben tartva, általánosságban utal a bírák kötelező képzésére. A bíró az ítélkező tevékenység gyakorlásához szükséges rendszeres, térítésmentes továbbképzésen köteles részt venni, és háromévente az OBH elnöke által kiadott szabályzatban előírt képzési kötelezettség teljesítését igazolni a munkáltatói jogkör gyakorlójának. A bírósági szervezettel kapcsolatos képzési kötelezettségek teljesítéséért az OBH elnöke felelős. A bírák, valamint az igazságszolgáltatásban közreműködő más személyek képzését a Magyar Igazságügyi Akadémia látja el.

Álláspontom szerint az igazságügyi szakértők, a bírák, és az ügygondnokként eljáró ügyvédek képzése, továbbképzése a gondnokság alá helyezési perek vonatkozásában megfelelő fórum lenne a jelen vizsgálatban felmerült jogalkalmazói gyakorlati kérdések feldolgozására, nem utolsósorban a CRPD szemléletmódjának, alapelveinek és az aláíró államok által is elismert jogok és kötelezettségek komplex megismerésére. Mindez egyértelmű kihatással lehetne a jogalkalmazói gyakorlatra is.

5.3.4. Az ügygondnokok garanciális szerepe

A Pp. 438. § (1)-(2) bekezdései értelmében a gondnokság alá helyezés iránt indított perekben az alperes részére a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg ügygondnokot kell kirendelni azzal, hogy a perben az alperes teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik. A Kúria vonatkozó állásfoglalása⁴² alapján *a gondnoksági perekben kirendelt ügygondnok képviselőnek minősül, de nem vonatkoznak rá a kötelező jogi képviselő szabályai.* Az ügygondnok nem az általa képviselt alperes helyett, hanem mellette jár el, *a kirendelése akkor sem mellőzhető, ha az alperes jogi képviselőt bíz meg.* Az ügygondnoki képviselőt tehát a perbeli képviselő speciális formája, az ügygondnok – speciális jogállására figyelemmel – nem minősül a Pp. értelmében jogi képviselőnek.

⁴² Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület 2018. március 23-án tartott ülésén elfogadott állásfoglalások; A konzultációs testület állásfoglalásai a bíróságokra nem kötelezőek, csupán iránymutatásokat fogalmaznak meg a felmerülő kérdések lehetséges értelmezésével kapcsolatban; https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/allasfoglalasok_03.23_vegleges.pdf

Az ügygondnok kirendelésének *garanciális jogvédelmi funkciója van*, és mivel a Pp. 438. § (1) bekezdése szerint a perben az alperes teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik, valamennyi perbeli cselekményt önállóan is megtehet (például ellenkérelmet, fellebbezést terjeszthet elő). Az ügygondnok így nem az általa képviselt alperes helyett, hanem mellette jár el. Erre tekintettel *az ügygondnoki képviselet olyan kényszerképviselet, amely nem azonos sem a jogi képviselővel történő eljárás választásával, sem a kötelező jogi képviselettel. Nincs akadálya annak, hogy az alperes jogi képviselőt hatalmazzon meg, azonban az ügygondnok kirendelése – a garanciális jogvédelmi funkció érvényesülése érdekében – ekkor sem mellőzhető.* A bíróság ügygondnokként ügyvédet vagy ügyvédi irodát rendel ki a Pp. 77. § (2) bekezdése alapján.

Az ügygondnokok eljárásával kapcsolatban *az igazságügyi miniszter és a MÜK elnöke* a vonatkozó eljárásjogi, etikai és díjszabási szabályozásról⁴³ adott tájékoztatást, hangsúlyozva, hogy tekintettel az alperesnek feltétlenül érvényesülő teljes perbeli cselekvőképességet biztosító garanciális szabályra⁴⁴, *az ügygondnok nem az alperes helyett, hanem mellette jár el.*

A garanciális státusza alapján az ügygondnok – az eljárással érintett személy érdekeire figyelemmel – *a legjobb meggyőződése és tudása szerint jogosult és egyben köteles a jognyilatkozatait megtenni. Az ügygondnok, valamint az eljáró bíróság kötelessége, hogy az eljárással érintett személy jogai és érdekei érvényesülését szem előtt tartva járjon el, annak érdekében, hogy a gondnokság alá helyezést csak abban az esetben rendelje el a bíróság, ha a jog- és érdekvédelem másképpen nem biztosítható.* A jogszabályok és a bírói gyakorlat kellő ismerete, az emberi hozzáállás alapozza meg az ügygondnoki teendők lelkiismeretes és megfelelő szakmai ismeretek alapján történő ellátását. *A hivatkozott szervezetektől kapott tájékoztatás nem tért ki azon kérdésekre, hogy a lelkiismeretes ügyvitelen túl, mely alapjogi garanciák biztosítják az ügygondnok hatékony részvételét és az általa képviselt személy érdekeinek a teljes körű képviseletét.* Az ügygondnokok célirányos képzésével kapcsolatos információval nem rendelkeznek.

A vizsgálat során megkérdezett érdekképviseleti szervezetek munkatársainak tapasztalatai, és egyes aktaelemzéseken alapuló vizsgálatok⁴⁵ szerint *a gyakorlatban nem tapasztalható az ügygondnokok tevékenységének garanciális jellege, ugyanis nem működnek közre érdemben a gondnokság alá helyezési ügyekben.* Sok esetben a tárgyalás távollétükben történő megtartását kérik, továbbá tipikus fordulat a nyilatkozataikban „a szakértői vélemény ismeretében nem ellenzem a kereset teljesítését”. A gondnoksági ügyekre széles spektrumban rálátó érdekvédelmi szervezetek szerint *felül kell vizsgálni az ügygondnok jogintézményét, ugyanis a garanciális jogvédelmi funkcióra utaló jogalkotói szándék érdemben nem igazolódik az egyes gondnokság alá helyezési eljárások során.*⁴⁶

A fentiek alapján megállapítom, hogy az ügygondnokok garanciális szerepe kiüresedett, a gyakorlatban nem realizálható érdemben, mindez az érintett személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékkal élő személyek kiemelt

⁴³ Pp., az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény, a Magyar Ügyvédi Kamara által kiadott kamarai szabályzatok, az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól szóló 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat, a pártfogó ügyvéd, az ügygondnok és a kirendelt védő részére megállapítható díjról szóló 32/2017. (XII. 27.) IM rendelet

⁴⁴ Pp. 438. § (1) bekezdés

⁴⁵ Lásd. ÉFOÉSZ aktaelemzése: egy helyettes és támogatott döntéshozatallal kapcsolatos szakmai kutatással összefüggésben a Győri és a Miskolci Törvényszék 84 gondnoksági perrel kapcsolatos aktáját dolgozták fel; valamint a Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának munkájával kapcsolatos aktaelemzés a gondnokság alá helyezési perek bírósági gyakorlatával kapcsolatban.

⁴⁶ Az AJB-344/2018. számú ombudsmani jelentés megállapította, hogy a sürgősségi gyógykezelés bírósági felülvizsgálata során a beteg megfelelő képviseletének biztosítása érdekében, az Eütv. 201. § (4) bekezdése alapján kirendelt ügygondnok garanciális szerepe nem érvényesül a gyakorlatban.

védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

5.3.5. Szakmai javaslatok, kapcsolódó nemzetközi iránymutatások

Fontosnak tartom leszögezni, hogy a fogyatékos személyek érdekképviseleti szervezetei – így a jelen vizsgálat során megkeresett AOSZ, Down Alapítvány, ÉFOÉSZ, Kézenfogva Alapítvány is –, valamint az ELTE BGGYK szakértői a fogyatékos személyek igényeit és szükségleteit, képességeit és mindennapjait illetően releváns ismerettel, holisztikus szemléletmódon alapuló, több évtizedes szakmai tapasztalati és szakértői tudással rendelkeznek, különös tekintettel a CRPD alapelveire, az abban rögzített valamennyi jogra és kötelezettségre.⁴⁷

A szakemberek álláspontja szerint a gondnokság alá helyezési perek során végzett igazságügyi szakértői vizsgálatok, készített *szakértői vélemények* kiemelten hangsúlyos szerepet töltenek be a bírósági döntésekben, ugyanakkor – az érintett fogyatékos személyek képességeinek, döntéshozatali képességének valós és érdemi vizsgálatához szükséges megfelelő (fogyatékoságtudományi, gyógypedagógiai, szociális stb.) szakmai eszközök és módszerek hiányában – nem adnak valós képet az egyes vizsgált személyek mentális állapotáról, képességeiről. Javasolják, hogy az egyoldalú, – jellemzően a CRPD felfogását mellőző – medikális szemléletmódot követő igazságügyi szakértői vizsgálatok helyett egy multidiszciplináris (több érintett szakmát képviselő, például gyógypedagógiai, szociális stb.) szakértői csoport készítsen olyan komplex, egyéniesített szakértői javaslatot a gondnoksági perek során, amelyek alapján a bíróság megalapozottabb, és emberi jogi szempontból is jogszerű döntést hozhat a gondnokság alá helyezés kérdésében.

Véleményük szerint kifejezetten hátrányosan érinti a fogyatékos személyeket, hogy a szakértői vizsgálatok, a gyámhatósági és a bírósági eljárás során nem kapnak számukra is érthető tájékoztatást a jogaikról, az eljárások menetéről. Ennek következtében, mivel az *információ és a kommunikáció nem egyenlő eséllyel hozzáférhető a gondnokság alá helyezéssel érintett fogyatékos személyek számára, az igazságügyi szakértői vizsgálat sem tud valós, egyéniesített képet adni az érintett személy állapotáról, ez pedig adott esetben az eljáró bírót is korlátozhatja a – valamennyi körülményt figyelembe vevő –, megalapozott döntés meghozatalában.* Megoldást jelentene e tekintetben, a szakemberek javaslata szerint, a fogyatékos személyeket segítő, támogató eszközök alkalmazása, és/vagy az őket segítő, támogató személyeknek a szakértői vizsgálat, a gyámhatósági, illetve a bírósági eljárás során való közreműködése, megvalósítva a fogyatékos személyek számára is hozzáférhető, érthető tájékoztatását. Mindez pedig egyúttal elősegítené, hogy a fogyatékos személyek ne tárgyai, hanem alanyai legyenek az eljárásnak.

A Pp. a bíró számára semmilyen tárgyalástechnikai rendelkezést nem tartalmaz kifejezetten arra az esetre, ha fogyatékosággal – jellemzően értelmi fogyatékosággal – élő alperes személyes meghallgatása szükséges. A Pp. 443.§ (4) bekezdése csupán arról rendelkezik, hogy az idézésnek és a per során az alperes számára kézbesített tájékoztatásnak a fél *mentális állapotához kell igazodnia.* További, a kommunikáció minőségére (könnyen érthető forma) vonatkozó fogyatékoság-specifikus előírás nincs a gondnoksági perek tekintetében. E vonatkozásban felmerül a Pp. szabályainak CRPD konform megfeleltethetősége.⁴⁸

⁴⁷ Az álláspontjaikat kutatási eredményekkel és tanulmányokkal támasztották alá; lásd: Fiala-Butora János – Gondnoksági reform a gyakorlatban – a 2013-ban elfogadott Polgári törvénykönyv hatása a gondnoksági rendszer működésére [2019_2_NT_v-01.pdf \(elte.hu\)](https://www.elte.hu/~elte/2019_2_NT_v-01.pdf); Hoffmann István, Kiss Valéria, Maléth Anett, Tókey Balázs – A gondnoksági perek empirikus vizsgálata <https://jog.tk.hu/ajt-2021-2-4-fedlap>; Jakab Nóra – Cselekvőképesség elméleti háttere és munkajogi kérdései [Jakab Nóra Phd törzsanyag \(uni-miskolc.hu\)](https://www.uni-miskolc.hu/~jakabnora/Phd_torzsananyag.pdf)

⁴⁸ A CRPD Bizottság a Magyarországról szóló második és harmadik összevont időszakos jelentésére vonatkozóan 2022. március 25-én kiadott zárókövetkeztetéseiben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés (13.

A szakemberek több olyan esetről is beszámoltak, amelyek – meglátásom szerint – az eljárásban résztvevő aktorok (bírák, ügyvédek, ügygondnokok, gyámhatósági ügyintézők) vonatkozásában a fogyatékos személyekkel kapcsolatos információk, az emberi jogi szemléletmód – így a CRPD ismeretének, és a hatályos hazai jogszabályoknak ezen felfogás szerinti értelmezésének és alkalmazásának a – hiányára vezethető vissza.

A támogató személy kijelölésével, valamint a kapcsolódó támogató környezettel, a közösségi alapú szolgáltatási gyűréssel⁴⁹, mechanizmusokkal számos gondnokság alá helyezés elkerülhető lenne, amelynek eredményeképpen érdemben realizálódhatnának a CRPD-ben foglalt alapelvek is, különös tekintettel az önálló életvitelre, a közösségi befogadásra, a fogyatékos személyeket másokkal azonos alapon megillető jog- és cselekvőképességre. Magam is osztom azt az álláspontot, hogy a gondnoksági rendszerben megtestesülő helyettes döntéshozatal nem garantálja valamennyi érintett fogyatékos személy jogainak maradéktalan érvényesülését, ellenben indokolatlanul korlátozza a személyes autonómiájukat a vonatkozó – fogyatékoságtudományi, gyógypedagógiai, szociális stb. – szakmai megalapozottság nélkül.

A vizsgálat fentiekben rögzített megállapításaival több vonatkozásban is összhangban van, ezért ezen a ponton utalnom kell arra, hogy a *CRPD nemzeti végrehajtásáról szóló második és harmadik összevont időszakos jelentést értékelve a 2022. évi Záró észrevételeiben a CRPD Bizottság felhívta Magyarországot, hogy ismerje el a helyettesítő döntéshozatali rendszer⁵⁰ diszkriminatív jellegét, és töröljön el minden olyan rendelkezést, amely lehetővé teszi a fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének fogyatékoság alapján történő korlátozását*; javasolta egy mechanizmus elfogadását valamennyi fogyatékosággal élő személy teljes cselekvőképességének helyreállítására, függetlenül a fogyatékoságtól; előírta a támogatott döntéshozatali mechanizmusra vonatkozó valamennyi rendelkezés felülvizsgálatát annak biztosítása érdekében, hogy a támogatott döntéshozatali mechanizmusok tiszteletben tartsák a fogyatékosággal élő személyek méltóságát, autonómiáját, akaratát és preferenciáit a fogyatékosággal élő személyek cselekvőképességének gyakorlása során.⁵¹

A CRPD Bizottság *az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésekről szóló 13. cikk⁵²* kapcsán pedig aggodalommal rögzített olyan *akadályokat*, amelyekkel a fogyatékosággal élő

cikk) akadályait összefüggésben ajánlasként fogalmazta meg (27. (b) pont), hogy a részes állam vizsgálja felül a polgári perrendtartásról és a büntetőeljárásról szóló törvényt annak érdekében, hogy az minden fogyatékosággal élő személy a számára minden jogi helyzetben biztosítsa az eljárási és életkornak megfelelő támogatást a szükséges kommunikációs eszközök által az igazságszolgáltatás minden területén, hogy a fogyatékosággal élő személyek számára a többiekkel azonos feltételek mellett legyen biztosítva az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fHUN%2fCO%2f2-3&Lang=en.

⁴⁹ A támogatott lakhatás szolgáltatás szervezésekor a fogyatékos személy szükségleteit kielégíteni hivatott szociális alapszolgáltatások és közszolgáltatások szolgáltatási gyűrésként veszik körül az ellátást igénybe vevőket. Önrendelkezésüket gyakorolva, illetve szükségleteik szerinti támogatással képessé válhatnak a fogyatékos személyek a valamennyi állampolgár számára biztosított szolgáltatásokat velük azonos alapon és módon igénybe venni, ezáltal megvalósulhat a teljes körű közösségi részvétel elve. Nemzeti Fogyatékoságügyi és Szociálpolitikai Központ Közhasznú Nonprofit Kft. - A támogatott lakhatás és a szolgáltatási gyűri kialakításának és működtetésének protokollja, 2019. https://fszk.hu/wp-content/uploads/2019/12/09_A-TL-%C3%A9s-szolg%C3%A1lltat%C3%A1si-gy%C5%B1r%C5%B1-kialak%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1nak-%C3%A9s-m%C5%B1k%C3%B6dtet%C3%A9s%C3%A9nek-protokollja.pdf

⁵⁰ ti. cselekvőképességet érintő gondnokság

⁵¹ CRPD/C/HUN/CO/2-3. számú Záróészrevételei 25. pont

⁵² CRPD 13. cikk értelmében 1. A részes államok a fogyatékosággal élő személyek számára másokkal azonos alapon biztosítják az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést, beleértve az eljárás során az életkornak megfelelő alkalmazkodás biztosítását annak érdekében, hogy megkönnyítsék tényleges részvételüket mind közvetlen, mind közvetett formában, csakúgy, mint tanúként, minden jogi eljárásban, beleértve a nyomozati szakot és más előkészítő szakaszokat.

személyek – különösen az értelmi fogyatékosokkal, a pszichoszociális fogyatékosokkal élő személyek, a helyettesítő döntéshozatali rendszer hatálya alá tartozó személyek, a bentlakásos és pszichiátriai intézményekben élők, valamint a testi fogyatékosokkal élő személyek – *szembesülnek az igazságszolgáltatási rendszerben az eljárási szakaszban és az életkornak megfelelő támogatás, valamint a jogi eljárásokra vonatkozó hozzáférhető információ és kommunikáció hiánya, illetve a fizikailag megközelíthetetlen épületek miatt.*⁵³

A Bizottság javasolta Magyarországnak, hogy tegyen elérhetővé *minden szükséges és hatékony eljárási biztosítékot és támogatást* annak érdekében, hogy valamennyi korlátozott cselekvőképességű, illetve bentlakásos és pszichiátriai intézményben elhelyezett személy hozzáférhessen az őket érintő *határozatok hatékony bírósági felülvizsgálatához, valamint az ingyenes és hatékony jogi képviselőhöz bármely eljárás során;*

A polgári perrendtartásról és a büntetőeljárásról szóló törvények felülvizsgálatát tartja a Bizottság szükségesnek annak érdekében, hogy az eljárási és életkornak megfelelő támogatást biztosítson minden fogyatékosokkal élő személy számára bármilyen jogi körülmények között; bővítve az alternatív és augmentatív információs és kommunikációs eszközök körét (például a Braille-írás, a jelnyelv, az Easy Read-módszer, szimbólumrendszerek és hang- és képátírás).⁵⁴

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a Kúria már hivatkozott Joggyakorlat-elemző Csoportja az összefoglaló véleményében a vizsgálat tárgyához kapcsolódó jogszabály változtatási javaslatokat is tett, többek között az ügygondnoknak a gondnoksági perekben betöltött jogkörére vonatkozó részletszabályok kialakítására, a gondnok nevére és elérhetőségeire vonatkozó, a bíróság felé történő automatikus adatszolgáltatási kötelezettség jogszabályi előírására a gyámhatóság részére. *Rögzítette az összefoglaló vélemény azt is, hogy a joggyakorlat-elemzés lezárásakor a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara előtt folyamatban volt „Az igazságügyi pszichiátria egyes szakértői vizsgálatairól” szóló módszertani levél elkészítése.*

A bírói gyakorlattól elvárt változtatásokként fogalmazta meg a Joggyakorlat-elemző Csoport, hogy joggyakorlat egységének biztosítása érdekében a bírói szervezetnek ki kell alakítani

- a fogyatékos kommunikációban⁵⁵ megfelelő ismeretekkel rendelkező szakemberek bevonásával az érintettek mentális állapotához igazodó egységes, könnyen érthető, nem csupán a bíróságokon elérhető tájékoztatást;
- ajánlást a pszichiáter szakértő kirendelésére vonatkozó végzés tervezetére;
- az érintett (a bíró, pszichiáter szakértő részéről a kommunikációba nem vagy részlegesen bevonható, fekvőbeteg, más fogyatékos) személyes meghallgatása érdekében orvosok, gyógypedagógus szakértők, más szakértők, támogatók segítségével ki kell dolgozni az érintett személyes meghallgatásának protokollját.

Az eljárás minden résztvevőjével szemben javaslatként írták elő a formalizmus szigorú és következetes mellőzését, valamint a gondnoksággal érintett felet segítő eljárást és bánásmódot.

Mindezekre figyelemmel megállapítom, hogy azon jogalkalmazói gyakorlat, amely során nem a tudomány mai állásának megfelelő szempontok szerint kidolgozott szakértői vizsgálati eszköztár alapján folyik a gondnokság alá helyezési eljárásban érintett fogyatékosokkal élő személyek vizsgálata, valamint azon szakértői, és más hatósági

2. A fogyatékosokkal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférése biztosításának elősegítése érdekében a részes államok előmozdítják az igazságügyi igazgatás területén dolgozók, beleértve a rendőrségi és büntetés-végrehajtási alkalmazottakat, megfelelő képzését.

⁵³ CRPD/C/HUN/CO/2-3. számú Záróészrevételei 26. pont

⁵⁴ CRPD/C/HUN/CO/2-3. számú Záróészrevételei 27. pont

⁵⁵ az egyenlő eséllyel hozzáférhető kommunikációban/fogyatékosokkal élő személyekkel való kommunikációban

eljárások, amelyek során nem biztosított az érintett fogyatékos személyek számára a tájékoztatás, a kommunikáció egyenlő esélyű hozzáférése – így a támogató, segítő eszközök alkalmazása, támogató, segítő személyek közreműködése –, az érintett személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, valamint a CRPD 13. cikkéből következő igazságszolgáltatáshoz másokkal azonos alapon való hatékony hozzáférés kötelezettségének sem.

Üdvözlendőnek tartom, és a vizsgálat tárgyával összefüggésben fontos kiemelni, hogy a 2026. január 1-től hatályos Országos Fogyatékosügy Programról szóló (2026-2036) 72/2025. (XII. 10.) OGY határozat több pontja is rögzít intézkedéseket a CRPD szemléletének a hatályos jogszabályokban való érvényesülése, illetve a fogyatékos személyek önrendelkezése és önálló életvitelét elősegítő programok kidolgozása érdekében. Az új stratégia a 3.5.2. *Önrendelkezés, önálló életvitelt segítő szolgáltatások, családok támogatása* alcím alatt, egyebek mellett, prioritásként jelöli meg a következőket:

„Cél a támogatott döntéshozatali rendszer szélesebb körben való használata és arányának növelése a gondnoksághoz képest. Indokolt a gondnoksági rendszer, ezen belül pedig a cselekvőképesség korlátozására vonatkozó polgári anyagi és eljárásjogi szabályok felülvizsgálata. A gondnoksági rendszer felülvizsgálata és a támogatott döntéshozatallal kapcsolatos szemléletváltás érdekében a folyamat minden érintett szereplője számára, különös tekintettel a fogyatékossgal élő emberekre és családjaikra, valamint a bíróság és gyámhivatal szakembereire, az igazságügyi elmeorvos szakértőkre, felkészítések, képzések és tréningek szükségesek az érintett szakterületek, szakágak és az érdekvédelmi szervezetek bevonásával.”

6. Összegzés

A fogyatékossgal élő személyek alapjogainak érvényesülését kutató civil szervezettől érkezett jelzés alapján indítottam vizsgálatot a gondnokság alá helyezési eljárásokban végzett szakértői vizsgálatok vonatkozásában a CRPD alapelvei és szemléletmódja, valamint a hatályos hazai jogszabályok és a gyakorlat összefüggéseiben.

A vizsgálat több vonatkozásban is alapvető jogokkal összefüggő visszásságot tárt fel, úgymint az igazságügyi szakértői vizsgálatok iránymutatásául szolgáló módszertani levél hiánya; az igazságügyi szakértői vizsgálatok túlnyomóan medikális szemlélete, amely a korszerű tudományos szakterületek eredményeinek és eszközeinek mellőzését is jelenti; az ügygondnok garanciális eljárásának kiüresedése. Ugyancsak aggályos, hogy az eljárások során az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés nem azonos feltételek mellett biztosított az érintett fogyatékos személyek számára a nem megfelelő kommunikáció és a tájékoztatás okán. Mindezen hiányosságok pótlása jogos és sürgető igénye az eljárásokban illetékes szakembereknek, valamint a fogyatékos személyeket támogató érdekképviselői szervezeteknek. A jelzett problémák ugyanis kiiktatják azon biztosítékokat, amelyek garantálnák a megalapozott döntéshozatalt és a fogyatékos személyek számára a cselekvőképességük minél teljesebb mértékben való megtartását, egyben korlátozzák a *támogatott döntéshozatal* jogintézményének széles körben való elrendelését. A fogyatékossgal élő emberek számára a gondnoksági eljárásokban adekvát intézkedések megtervezése és végrehajtása során álláspontom szerint nem hagyhatók figyelmen kívül a korábban már felhívott A JB-2709/2016. számú ombudsmani jelentésben a gondnoksági

rendszer személyi feltételeit illetően rögzített diszfunkciók (hivatásos gondnokok túlterheltsége, támogatóvá történő átképzése) sem.

A fentiek alapján megállapítom, hogy a fogyatékossgal élő személyeket érintő gondnokság alá helyezési eljárások vonatkozásában a vizsgálat során feltárt, és a fentiekben részletesen elemzett problémák az érintett személyek vonatkozásában visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

7. Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok orvoslása, illetve jövőbeni bekövetkezésük megelőzése érdekében

1. Ajb. 31. §-a alapján felkérem az *igazságügyminisztert* és a *belügyminisztert*, hogy biztosítsák és támogassák egy közös munkacsoport felállítását és ütemterv szerinti működését, amely *felméri, előkészíti, és nyomon követi azon intézkedéseket*, amelyek biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a cselekvőképességük minél teljesebb körű gyakorlását, különös tekintettel a CRPD Bizottság 2022. évi Záróészrevételeinek 26. és 27. pontjaira. A CRPD 4. cikk (3) pontját is figyelembe véve, a munkacsoport működésébe vonják be a fogyatékos személyek érdekében tevékenykedő, a helyettes döntéshozatal témakörét érintően, illetve az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés terén is kiforrott szakmai tapasztalattal és releváns ismeretekkel rendelkező érdekvédelmi szervezeteket, illetve legyenek figyelemmel az alapvető jogok biztosának a helyettes döntéshozatal különböző aspektusait vizsgáló jelentéseiben korábban megfogalmazott ajánlásokra.
2. Ajb. 32. §-a alapján felkérem a *MISZK elnökét*, hogy nyújtson részletes tájékoztatást a Módszertani levél, vagy a módszertani levél alapjául szolgáló, hivatkozott Módszertani leírás tervezetet készülségi fokáról, szempontrendszeréről, a közzétételének várható időpontjáról.

Budapest, 2026. *április 29.*

Dr. Juhász *Imre*

